

1843 ԲԱԶՄԱՎԷՊ 1909

ՀԱՆԴԻՍԱՐԱՆ

ՀԱՏՈՐ
ԿԷ
ՄԱՐՏ
Թ. 3

ԱԶԳԱՅԻՆ — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ — ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՏԱԿԱՆ — ՊԱՏՄԱԿԱՆ —

ԿԵՆՍՍԵՐՈՎԱԿԱՆ՝ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԻ ԱՄՄԱԹԵՐԹ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՈՒՍԱԳԻՐԲ

ԵՒ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲՈՒՍԱՐԱՆ

Յառաջարկ

Ներկայ աւարտաճառիս Նիւթն է ՀԱՅ-
ԿԱԿԱՆ ՖԼՈՐԱՆ, այսինքն ընդարձակածա-
ւալ և տունկերու տեսակներով հարուստ
երկրի մը ԱՄԲՈՂՋ ԲՈՒՍԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ:
Չեզ համար դիրքին է երևակայել թէ ո՞ր-
քան դժուարութիւններու պէտք է յաղթել
աշխատասիրող մը, գիտնալով որ Հայաս-
տանը քիչ այցելուած և խուզարկուած է
հմուտ բուսաբաններէ. և թէ մինչև ցարդ
եղած օգտուելիք հրատարակութիւնները
անբաւական են և պակասաւոր՝ ստուղի
քննադատական և այժմեան յառաջողիմ գի-
տութեան պահանջներուն համեմատ գործ
մը արտադրելու համար:

Սակայն մենք վստահ ըլլալով հոչա-
կանուն P. A. Saccardo ուսուցչա-
պետիս բարեսացականութեան և միջոցնե-
րը դիրացնելու պատրաստականութեան՝
յանձն առինք սոյն աշխատասիրութիւնը,
որով և ստանձնեցինք բարձր պարտակա-
նութիւն մը եզական և լուրջ աւարտա-
ճառ մը ներկայացնել քննիչ յանձնաժո-
ղովիդ պատուարժան ուսուցչապետներուն:
Առանց յաւակնելու կարող ենք ըսել որ
յաջողեցանք՝ գոնէ մասամբ՝ ցուցադրել թէ
ինչ եղած էր մինչև ցարդ Հայկական Ծրու-

Բազմավէպի նախընթաց թիւին մէջ ըստ
բաւականի տեղեկութիւններ տալէ վերջ՝
սոյն երկու ձեռնարկներու մասին, զտնուե-
ցան մի քանի անձինք որոնք թէ բերանացի
և թէ գրով մեզի քաջալերական խօսքեր
ուղղեցին և մանաւանդ ոմանք փափաքե-
ցան մեր աշխատասիրութեան զանազան
գլուխները հետզհետէ հրատարակել և վե-
րըստին տպագրել մեր զբաժ տունկեր յու-
սաբողորմ մերստը:

Մենք սիրայօժար պիտի գետեղենք թեր-
թիս մէջ մեր աշխատասիրութեան զանա-
զան գլուխները: Այս անգամ որպէս զի
ընթերցողները աւելի տեղեակ ընենք մեր
ստանձնած պարտականութեան և մեր Հայ-
րենիքի մէջ զտնուող ձեռնհաս անձնաւո-
րութիւններու աջակցութեան արժանա-
նանք, ահա՛ կը զմտեղենք հոս նախ մեր
խտախբէն աւարտաճառին յառաջաբանի
թարգմանութիւնը և ապա բոյսեր հաւա-
քելով չորքնելու կերպիրը, և այլն:

րոյի համար և թէ ի՞նչ պէտք է ընել ապագային՝ ընտիր բուսազիրը մ'ալ գիտութեան ընծայելու համար:

Հայկական և օտարազգի գիտական գրականութեան մէջ՝ Հայաստանի բուսականութեան վրայ ընդհանուր աշխատութիւն մը բոլորովին պակաս է:

Ի. Պոստիէի Flora Orientalisը թէ և հիմնական գործ մ'է՝ սակայն թերի է, որովհետեւ ընդհանուր Արեւելի (որով և Հայաստանի) ամէն բոյսերը չի պարունակեր, և թէ անհրաժեշտ է զայն վերջին 30 տարիներուս ընթացքին միջոց եղած գիտերու և բուսաբանական ուսումնասիրութիւններու հոսանքին համաձայնեցնել:

Դ. Ալիշանի հրատարակած Հայրապետի որ կը կոչուի նաև Հայկական խառնուրդի որ ստուգելու ալ երկրորդ անուշին համապատասխանող գործ մ'է, վասն զի ան՝ հայկական գրականութեան մէջ գործածուած բոյսերու հայերէն անուններով, հոմանիշներով, բժշկական առասպելական և ալ խնդիրներով կը զբաղի, և չէ՛ բնաւ Հայաստանի յատուկ Ֆլորա մը: Մենք մեր ներկայ ձեռնարկին դեռ չսկսած՝ անհրաժեշտ հարկ համարեցանք Հայքենի գաւառներէ ժողովուած բոյսերու հաւաքածոյ մ'ունենալ մեր տրամադրութեան տակ: Այս նպատակիս հասնելու համար մեր ծրագիրը և դիտումը զանազան թերթերու մէջ հրատարակելէ զատ՝ իր 29 շաբաթական ևս յոցեցինք շատ մը առանձնականներու՝ որոնցմէ բոյսեր և տեղեկութիւններ կը խնդրէինք: Ամբողջ տարիուկէս ետեւորէն բայց յոգնեցողիչ թղթակցութիւններ ունեցանք բազմաթիւ անձնատուութիւններու հետ. արդիւնքը համառօտելով զեկուցինք մեր ներկայ գրականութեան մէջ՝ իր արագացոյց մեր բարի կամքին:

Ստացուած բոյսերէ շուրջ 34(ը հագիւ կրցանք ուսումնասիրել՝ սակաւաթիւ ամիսներու մէջ, բայց արդէն այդքանը բաւական դատուեցաւ մեր Հայկական Ֆլորային առաջին փորձը իբր ավարտաճառ ներկայացնելու Համալսարանի քննիչ յանձնաժողովի:

Պէտք ենք աւելցնել որ մեր այժմեան բանախօսութեան նիւթ եղող սոյն բոյսերուն ամբողջութիւնը պատշաճօրէն դասակարգելով՝ գեղեցիկ հաւաքածոյներ ձևացուցինք և վենետկոյ լճակի Ս. Ղազարու Հայոց կղզւոյն ֆնական Գիտութեանց թանգարանին մէջ ՀԱՅՈՒՍՏԱՆԻ ԲՈՒՍԱՐԱՆԻ մասնաճիւղը բանալով, հոն պիտի զետեղենք, և վստահ ենք որ Հայաստանէ մեզի պիտի հասնին ապագայ տարիներու մէջ բազմաթիւ տունկեր՝ որոնք ևս ուսումնասիրուելով պիտի հարստացնեն յիշեալ նոր Հաստատութիւնը:

Որինաւոր է անշուշտ աւելցնելնիս որ, եթէ Խոտլոյ եռահատոր վերլուծական Ֆլորայի պատրաստութիւնը 12 տարիներ արժած են՝ Խոտլ Բուսաբանական Ընկերութեան հմուտ անդամներուն, Ֆիորիի, Բաուլէզդիի և Պէկինոյի, մեզ համար անշուշտ բովանդակ կենօք չափ աշխատիլ հարկ պիտի ըլլայ, Պատկերազարդ կատարեալ Հայկական Ֆլորա մը պատրաստելու համար:

Ահա՛ սոյն բացատրութենէն վերջը կը կրկնենք որ մեր ներկայ 300 էջ աշխատասիրութիւնը ուրիշ բան չէ բայց եթէ տախափորձ մը արագայ լուրջ գործերու, և եթէ մեր գաւառացի ազգայիններէ ձեռնտուութիւն զտնենք՝ անտարակոյս պիտի ճգնինք դեռ աւելի փորձառութեամբ և խզահար ուսումնասիրութեամբ մեր սիրած ձեռնարկին մէջ յարատեւել:

Եւրոպական պարտք կը համարինք մեզ հրապարակաւ շնորհակալ ըլլալ առ մեծահռչակ Բուսաբան Պ. Ա. Սաքքարտոյ Բրօքսէստրի որ մեզ յանձնեց սոյն շահեկան նիւթը՝ թոյլ տալով միանգամայն ազատաբար գործելու Արք. Տնկարանական Պարտիզի հարուստ գրատան և ամենակարևոր Բուսաբանին մէջ՝ որոնցմով յաջողեցանք ներկայ համեստ աշխատասիրութիւնը ի գլուխ տանիլ:

Եւս Զեւմ շնորհակալութիւն կը յայտնենք մեր Բրօքսէստրին առաջին ընթերցակայ Տօքթ. Ա. Պէկինոյի՝ որուն խորհուրդ-

ները, քաջաւերութիւնը և օրինաւոր աշակցութիւնը մեծապէս նպաստեցին մեր գործին կազմակերպութեանը:

Իսկ այն ամէն մեզի ծանօթ և անծանօթ բարի անձերու արժանիքին գալով՝ որոնք կամ բոյսեր կամ տեղեկութիւններ հաղորդեցին և կամ Մեկնեաս զոնուեցան՝ ինչպէս Պ. Յ. Պալեան, մեր սրտագին շնորհակալութեան կը միացնենք ջերմաջերմ մաղթանքներ՝ ապագային ևս իրենց ձեռնտութիւնը և բարի կամեցողութիւնն անպակաս պահելու համար՝ մեր գործին նկատմամբ:

Արք. Տնկոյրանական Պարտէզ

Բառուայ 14 Մայիս 1908

(Ստորագրութիւն)

Բուսարան ձևացնելու մերոս

Խրկի մը մէջ ծով ծաղկող զանազան տեսակ տունկերէն նմուշներ հաւաքելով չորցնելու գործողութիւնը ԲՈՒՍՈՐԱՆ ԶԵՆՈՅՆԷԼ կը կոչուի: Լա բուսաբանութեամբ տունկերը մասնաւոր Հաստատութիւններու մէջ կը պատկանէ՝ եւ ուսումնասիրելու կը ծառայեն:

Պիտանականներ փութաւոր աշխարհներու տունկերը բուսաբանելու ևս տան. կամ այս ինչ ու այն ինչ նշանաւոր Բուսարաններու մէջ պատկած տունկերը ուսումնասիրելու համար փոխ կ'առնուն:

Երբ բուսաբանութեամբ տունկի մը լնկերացած կ'ըլլայ իրեն յատուկ բուսականով փղծիկ մը՝ վրան յատկեւիտ երկրակներ, բնավայրը, եւ ուրիշ ծանօթութիւններ գլուած եւ ձեւիկներէն ստորագրութիւնը վաւերացած՝ կ'ըսուի թէ այդ ինչը ԵՍՍԻԿԱՏԱՅ (exsiccata) մ'է:

Մի և նոյն տեսակ ցամաքած բոյսերու քաղմանիւ նմուշներ պատրաստած՝ կ'ըլլայ փղմանկը եւ կը ցրուէ աշխարհին նշանաւոր բուսարաններու մէջ: Եւ որովհետեւ առանց մասին փրատարակութիւններ րբա՞ծ կ'ըլլայ՝ սոյս պատճառաւ Թուանշան ունեցող ցամաքած բոյսերը վաւերագրի զօրութիւն կ'ունենան, ու մեծապէս յարգի կ'ըլլան:

Ա. — Բոյսեր հաւաքելու համար շրջագայութեան ելող անձը պէտք է հետը դիրատար աման մը կամ մասնաւոր բուսանօթ ունենայ, զառձ բոյսերուն զեղեցիկ նմուշները մէջ ամբարիւղու յարմար:

Երբ հարկ ըլլայ՝ բոյսերը վրայէ վրայ հինշելէ պէտք չէ վախնալ, վասն զի մինչև տուն վերադարձ՝ աւելի լաւ կը պահուին:

Բ. — Բուսահաւաքը հետը պէտք է ունենալ զմեկին, մկրատ և գործիք մը մանր բոյսերը արմատով հանելու ծառայող, նաև թուղթ ունենալու է ի հարկին դիտողութիւններ գրելու համար:

Գ. — Դաշտերէ, լեռներէ, գետեզերքէ, ձորերէ և այլ պատահական տեղերէ հաւաքուած բոյսերը իրարմէ որոշելու համար՝ իւրաքանչիւր բոյսին զերծանով նշանագիր մը միացնելու է:

Դ. — Լեռներու կամ բլուրներու վրայէն տեսակ տեսակ բոյսերէն երկերկու կամ երեք երեք կատարեալ օրինակներ հաւաքելու է: Եթէ միևնոյն տեսակ բոյսերը դաշտերու մէջ գտնուին՝ անոնցմէ ալ ժողովելու է, վասն զի լեռնային և դաշտային մի և նոյն տեսակ բոյսերու մէջ տարբերութիւններ կ'ըլլան՝ որ միայն ուսումնասիրողը կ'անդրադառնայ և ըստ այնմ կը գրէ անոնց մասին:

Մի և նոյն տեսակ բոյսէն եթէ միևնոյն երկրի զանազան կողմերէ բազմաթիւ օրինակներ ժողովուած է՝ հոգ պէտք չէ բնել, վասնզի անոնք աշխատասիրողին բնելիք դիտողութիւններ և գործը կը դիւրացնեն:

Ե. — Հայկական Բուսարանի համար մեր ուզածը Հայաստանի մէջ ինքնաբերաբար (այս ինքն առանց մարդու ձեռքով խնամուած) աճող բոյսերն ըլլալով, Բուսաբանը պէտք է ժողովել թէ սովորական և թէ մանաւանդ հազուագիւտ, գեղեցիկ կամ տղզ մաշն տեսակ բոյսերէն՝ լաւ օրինակներ: Պէտք չէ խորհրդածել որ մի և նոյն տեսակ բոյսեր ամէն բաւառներէ ժողովողներ կրնան ըլլալ, այդ բանը մեր փափաքին կատարելապէս համաձայն է, վասն զի Հայաստանի բուսական աշխարհագրութիւնը ձևացնելու համար պէտք է նշանակել որ, օրինակի համար, Ամանկոտրուկ ըսուած բոյսը կը գտնուի Էրզրումի, Վանի, Կիլիկիոյ և այլ կողմերու այս ինչ տեղերը և բարձրութիւններու վրայ: Դարձեալ ուսմկին մի և նոյն կարծած բոյսերը

գաւառէ գաւառ մանր տարրերութիւններ կ'ունենան՝ որոնք մեզի համար ուսումնաւ կան նորութիւններ կրնան ըլլալ:

Զ. — Երբ շրջագայողը իր հաւաքած բոյսերով տուն կը վերադառնայ, պէտք է իսկոյն տունկերը չորցնելու առաջին գործողութիւնները կատարել: Եթէ օր և է պատճառաւ հարկ ըլլայ երկրորդ օրուան յետաձգել սոյն գործողութիւնը՝ այն ատեն պէտք է տունկերը առանց բուսածօթէն դուրս հանելու՝ վրան քիչ մը ջուր սրսկելով՝ զով տեղ մը պահել:

Է. — Բոյսերը լաւ ցամքեցնելու համար պէտք է ունենալ կէս մեդրի չափ երկայնութիւն և անկէ քիչ մը պակաս լայնութիւն ունեցող քարակ և հաստ ծծուն թղթեր, կամ միայն կնիւն ծալաւած լոտ՝ դիրկներ: Քարակ թղթերու երկու կամ զոնէ մէկ երեսը անստինձ պէտք է ըլլայ, (այսինքն մեղանը ծծող պէտք է ըլլայ). այս բարակ թղթերը քառակոյ թուղթ կ'առնուան: Իսկ հաստ թղթերը վեցէն տաս հատ իրարու միացուցած պէտք են ըլլալ. ասոնք ալ քարէ կ'առնուան:

Ը. — Ստուրի կամ գետնի վրայ նախ պէտք է դնել քարէ, վրան ալ քառակոյ բարակ թուղթ մը՝ որուն վրայ պէտք է շարել մէկ կամ աւելի տունկեր, խնամք տանելով որ արմատները, ճիւղները, և մանաւանդ ծաղիկները լաւ դիրքեր առնուն ու վրայէ վրայ չի գան. այս բանս ձեռքերով դիւրաւ կ'ըլլուի: Սոյն ոճով տարածուած բոյսերուն վրայ պէտք է ծածկել երկրորդ քարէ մը, և ասոր ալ վրան գետեղել ուրիշ քառակոյ մը, որուն վրայ նոր բոյսեր պէտք է տարածել՝ յիշեալ կերպով: Աւելորդ է ըսել թէ երրորդ քարէ մը գետեղել վերջ քառակոյ մ'ալ դնելու է և ապա բոյսեր շարել և այլն, և այսպէս հետզհետէ 30էն 40 կամ աւելի խաւեր ձևացնելու է:

Թ. — Վրայէ վրայ դիզուած բոյսերը և թղթերը տախտակով մը ծածկելէ յետոյ, պէտք է տախտակին վրայ զրեթէ 50 քիլոկրամի ծանրութիւն ունեցող քարեր կամ ծանրոցներ գետեղել: Ամբողջ բոյ-

սերը այդպիսի ճնշման մը տակ լաւ մը կը տարածուին և իրենց խոնաւութիւնը քարէն և քառակոյ թղթերու վրայ կ'անցնին:

Ժ. — Քսանը չորս ժամ անցնելէ վերջը՝ ծանրոցները մէկդի առնելով պէտք է խոնաւացած բարձերու տեղ ուրիշ չոր բարձեր փոխանակել: Այս գործողութիւնը մի քանի վայրկեանի մէջ դիւրաւ կ'ըլլուի, վասն զի, տունկերու ամբողջութիւնը նոր չոր բարձի մը վրայ պէտք է փոխադրել՝ բուսակալ թղթին երկու ծայրերէն բռնած: Ասոր վրայ ուրիշ չոր բարձ մը գետեղելէ յետոյ, երկրորդ բուսակալը պէտք է գետեղել՝ առանց վրայի բոյսերը տեղէն խախտելու: Այսպէս հետզհետէ, պէտք է միայն խոնաւացած բարձերը չորերով փոխանակել, և ամբողջութիւնը վերստին տախտակով ծածկելու և վրան ալ ծանրոցները գետեղելու է:

ԺԱ. — Խոնաւացած բարձերը արևու մէջ կը փռեն՝ որով լաւ կը չորնան և նորէն գործի կու գան: Այսպէս բոյսերը պատշաճօրէն ցամքեցնելու համար, անհրաժեշտ է որ 6էն 10 օր՝ խոնաւացած բարձերը չորերով փոխանակուին: Արդէն քիչ մը վարժութեամբ մարդս երբ ձեռքը բոյսերուն դպցնէ, կ'անդրադառնայ որ այլ ևս չորցած են ու եթէ տեսութիւն մէջ դրուին չեն թոռմիր և չեն աւրուիր, իսկ այն բոյսերը որ բոլորովին չորցած չեն՝ պէտք է համբերութիւն ունենալ մի քանի օր ալ իրենց խոնաւ բարձերը՝ չորերով փոխանակելու:

ԺԲ. — Կոճղէզ կամ սոխարմատ ունեցող բոյսերու սոխարմատը պէտք է կէսէն ճիւղքել և այնպէս գետեղել բուսակալ թղթի վրայ: Եթէ դժուարին չէ, սոխարմատը եռացեալ ջուրի մէջ մի քանի մանրերկրորդ ընկղմելէ յետոյ՝ պէտք է ցամքեցնելու աշխատել:

ԺԳ. — Խոնաւ մնացած բոյսերը կը մզլուտին և կ'ապականին, իսկ չափազանց չորցածները դիւրաւ կը փշուրին, միայն լաւ չորցած տունկերը տարիներ կը դիմանան: Զատնք դարերով պահելու համար պէտք

է ենթարկել մանրէները և որդերը, և ասոնց սերմերը՝ սպաննող կազերու կամ թունաւոր աղբը բովանդակող ալքոհլական լուծումներու սրակումին։ Այս գործողութիւնը բուսաբանին կ'իյնայ ընել տալ, և ոչ բոյսեր ժողվողին։

ԺԻ. — Շատ բոյսերու տերէնները կը գունատին կամ կը սևնան իրենց բովանդակած թթուութեան պատճառաւ։ Բայց պէտք չէ կարծել որ անոնց աւրուած բոյսեր են։ Մենք սիրով կ'ընդունինք որ և է ոճով պատրաստուած բոյսեր, միայն թէ անոնց սոսկ ծաղիկ մը կամ մի քանի տերէններ չըլլան, այլ կամ ամբողջութեամբ՝ երբ չափազանց խոշոր չեն՝ և կամ գեղեցիկ ճիւղ մը՝ որուն երկայնութիւնը կէս մեղրը պէտք չէ անցնի։ Մի և նոյն խոտեղէն կամ ծաղկաւոր և կամ զաղտասեր բոյսերէն միշտ ջանալու է կատարեալ օրինակներ հաւաքել, այս ինքն թէ ունենան արմատներ, ծաղիկներ, տերէններ, ցօղուններ, սերմեր կամ պտուղներ, կայն։

ԺԵ. — Չորցած բոյսերը մի առ մի պէտք է մաքուր թղթերու մէջ կամ մեծադիր տետրակի մէջ գետեղել, իւրաքանչիւր տունկին ընկերացնելով թուղթ մը վրան կարեւոր տեղեկութիւններ գրուած, կամ ամէն բոյսի պէտք է միացնել վրան 1. 2. 3. և այլն թուանշաններ գրուած թղթիկներ, ապա առանձին նամակով գրել թէ 1. 2. 3. և այլն թիւերն ունեցող բոյսերու ժողովրդական անուններն որոնք են, ինչ տեսակ երկիրներէ ժողվուած են, որ թուականին, ինչ գործածութիւն ունի, և այլն, որ և է տեղեկութիւններ գրել եթէ բուսահաւաքը գիտէ։ Ասոնք մեծապէս կը նպաստեն ուսումնասիրող անձին։

ԺԶ. — Տեղւոյ մը տարեկան ընթացքի միջոց արտադրած բոյսերը հաւաքելու համար, հարկ է զարնան, ամառը և աշնան՝ առանձին առանձին գոնէ երեք անգամ նոյն տեղւոյն տունկերը բուսաբաղել, վասն զի կան բոյսեր որ աշնան միայն ծաղիկներ կու տան և զարնան տերէններ և կամ ասոր հակառակը, և այլն։

Հաւաքուած բոյսերը թղթատարական ծրարով (colis postal) և կամ թէ իբրեւ թեռ մը՝ փայտէ կամ թանաքէ տուփի մէջ ամփոփելով և վրան լաթ կարելով ու կնքելով պէտք է ուղղել՝ S. Lazare Venise (Italie) մեր հասցէին, վասն զի եթէ իբր նմուշ (échantillon) ուղուի զրկել, թղթատարը 300 կրամէ աւելի մեծ ծրար չ'ընդունիր և թէ անոր երկայնութիւնը և լայնութիւնը 25 սանդղմեղրէ աւելի չի կրնար ըլլալ։ Բոյսերու առաքման համար երբ մեզմէ ճանապարհածախս պահանջուի՝ սիրալոյսով կը վճարենք։

Մեր ծրարած աշխատասիրութիւնը յաջողութեամբ աւարտելու համար, անհրաժեշտ է Հայրենի երկրի մէջ գտնուող և բարի տրամադրութիւն ունեցող և հմուտ անձերու աջակցութիւնն ունենալ՝ որոնց արդիւնքը անվերջ կը ցուցադրուի և կը հրատարակուի մեր գրութեանց մէջ, և յղուած բոյսերը իրենց անուամբ կը պահուին մեր նորահաստատ Հայկական Բուսաբանին մէջ։ Քաղցր է մեզ յուսալ թէ այս 1909ի մէջ շատ աւելի բազմաթիւ տունկեր պիտի ստանանք՝ քան անցեալ երկու տարիները, որով մենք ալ դեռ աւելի պիտի խրախուսուինք մեր ձեռնարկին մէջ յարատեւել և յաչս Եւրոպացւոց Հայութեան պատուաբեր աշխատասիրութիւններ պատրաստել։

Հ. ՆԵՐՍԵՍ Տ.

Ամէն մեծամեղի անձանց գաղտնիքը՝ յաւաստելու քսովն մէջ կը կայանայ (կիկլերոն)։ Իմաստուն է նա՝ որ օգտակար բաներ գիտէ։ Զէ՛ նա՝ որ շատ բաներ գիտէ։

Առանձնակամսոց քանքը՝ հասարակաց յաւաքարխուծիւն կը պատճառէ։

Ամէն բանէ աւելի՝ վատամուն ըլլալէ վախցիր։

Ազնուութիւնը՝ ծնանելով չի ստացուիր՝ այլ ապրելով (Փէդրարքայ)։

Յուրի կ'ընտրուի ուր չիք ծանօթութիւն լալիս։ Եւ լալն՝ ուր անծանօթ է լսագոյնը (Հ. Վ.)։